

Милија Станишић, ДУБИНСКИ СЛОЈЕВИ ТРИНАЕСТОЈУЛСКОГ
УСТАНКА У ЦРНОЈ ГОРИ, Историјски Институт Црне Горе,
Подгорица 2005.

Најновије дјело Милије Станишића “Дубински слојеви Тринаестојулског устанка у Црној Гори” представља сажети преглед овог значајног догађаја.

Генерал Милија Станишић је у нашој јавности, а нарочито у овом крају, познат као борац, првоборац, историчар и публициста. Ја ћу укратко представити животни пут, његово дјело и посебно ову књигу која је предмет нашег вечерашњег представљања.

Рођен је 1921. године у селу Винићи, Даниловград. Гимназију је учио у Никшићу и Цетињу. Студирао је на Медицинском факултету у Београду. Као студент прикључио се напредном студентском покрету. Један је од организатора тринаестојулског устанка 1941. године у свом крају. У завршном периоду устанка налазио се на дужности политичког комесара II пролетерске дивизије. Послије рата био је први комесар ратног ваздухопловства и, истовремено руководиоц организације КПЈ ваздухопловства. Био је најмлађи генерал ЈНА.

Док је службовао у армији припадао је кругу најплоднијих војних писаца. Поред десетине стручних радова, објављених у војним часописима, на-

писао је и војно-социолошку студију “Старјешине у борби” која је добила армијску награду “22 децембар”. Одласком из армије, 1967 године, своју списатељску дјелатност усмјерава на изучавања НОР-а. Објавио је “Токови револуције у Црној Гори I-III”, “Кадрови револуције - Црногорци на руководећим дужностима у НОР-у Југославије, “Руководећи кадрови НОР-а у Црној од 1941-1945.”, “Стратешке вертикале НОР-а Југославије 1941-1945”.

Основна карактеристика његових радова јесте умјешност да историјски став од општег до посебног претвара у конкретност безмало у сваком свом раду. Настојао је врло успјешно да НОР смјести у укупне токове II свјетског рата. Синтетичка обрада историје главна је одлика свих Станишићевих радова. Аутор аналитички поступно разматра разноликост историјских појава. Он покушава да продре у суштину друштвених процеса. Сви текстови у његовим радовима, а нарочито у овој књизи, писани су изворно и кристално јасно.

Он је први доказао да је тринаестојулски устанак феномен II свјетског рата. То су уосталом признали ино-

страни историчари. Тринаестојулски устанак заузима једно од најистакнутијих мјеста у богатој историјској баштини Црне Горе. Устанак је, како истиче аутор у Предговору, изразио спремност и одлучност овога народа да своју борбу укључи у токове југословенског и свјетског процеса. Аутор настоји да покаже све релевантне чињенице, историјске претпоставке и околности које су непосредно или посредно утицале на моћ и домаћај устанка. Запажа сву ширину Тринаестојулског устанка 1941. године... У њега све социјалне структуре друштва, али се ипак највише бави револуционарним субјектом. Према томе, аутор сматра да је овом књигом заокружио своје погледе на Тринаестојулски устанак.

Погледајмо садржај књиге којом Милија Станишић заокружава свој досадашњи опус. Чини је седам заокружених дјелова, предговор и поговор. Сваки од дјелова, не само да може бити посебна студија, него истовремено и стваралачка права наставна тема која је врло разуђена. Стваралачка иновација Станишића види се у глави Ослободилачка борба и слободарство Црногораца и етно-психолошка својства Црногораца. Аутор је добар познавалац не само новије него и старије Црне Горе, што се види из поглавља црногорско-руски односи и настанак грађанског друштва у Црној Гори. Посебно су интересантна његова разматрања о црногорском националном питању, гдје је конкретно дат преглед КПЈ о том питању.

Као што смо већ рекли, Милија Станишић је један од руководилаца устанка у свом крају. Са 26 година постао је генерал ваздухопловства. То значи да он у себи носи емотивни однос према НОБ-у. То му не смета да

буде критичан и објективан у анализи свих процеса, и оних због којих је од НОБ-а добио велика признања, али и оних на која се данас стављају озбиљне примједбе.

Како није професионални историчар, Станишић је завршио највише школе са одличним успјехом, био је предавач војних академија и извео бројне генерације. Зато се подједнако бавио и питањем стратегије рата и технике ратовања. Из биографије, како смо већ напоменули, види се да је из те области добио награду "22 децембар". У војним часописима објавио је више десетина научних радова, био уредник или сарадник у неким часописима који се баве НОР-ом. Станишић је цијењен као добар истраживач историје II свјетског рата, а посебно револуционарних токова у Црној Гори. Пише и студије из историје захваљујући којима је и добио највишу награду у Црној Гори. Због свега тога је уважаван у историјским круговима, без обзира, да ли су се они слагали са његовим поставкама или имају другачија мишљења о овим питањима. Све те особине испољио је у овој књизи чији су рецензенти угледни историчари, академик Зоран Ракић и др Сенка Распоповић.

Аутор веома аргументовано, са историјско-социолошког и војно-историјског становишта, сагледава мјесто НОБ-а, улогу и карактер и начин вођења и дубинске слојеве тринаестојулског устанка у Црној Гори. Станишић у Поговору истиче и сазнање истине о историјском коду црногорског народа прекаљеног у олујним временима, расте увјерење у његову способност да опстане и да крчи путеве напретка. На крају закључује да велелепно дјело „трнаестојулског устанка нас учвршћује у антифашистичке ... и европ-

ску баштинску слободарску У оквиру Закључка видим његово југословенско опредјељење и данас када су бројни његови другови промијенили мишљење у том контексту.....

И као што ми историчари знамо да историја увијек тече попут планинске ријеке, тако данас одбацујемо тезу о крају историје. Ова књига генерала Станишића утолико нам пружа значајну помоћ. Зато вјерујемо да ће заузети

у историографији ослободилачког рата значајно мјесто које није и неће бити исцрпљена за нова проучавања и нова сазнања, без обзира стоје сада прилично запостављена. На крају желим да упутим честитке и признања аутору и свима који су дали доприноса да се ова књига појави у јавности. Генерал Станишић је својим укупним радом задужио историографију о Црној Гори у II свјетском рату.

Проф. др Томислав Жугић